

СТАНОВИЩЕ

За

Дисертацията на Илона Ивова Аначкова докторант в катедра „Логика, етика и естетика” към Философския Факултет на Софийски университет „Свети Климент Охридски”

„ДУХОВНОСТТА В СЪВРЕМЕНОТО ВИЗУАЛНО ИЗКУСТВО”

за присъждане на научната и общообразователна степен „доктор”

от

д.ф.н. Правда Спасова, професор в катедра „Психология на изкуството, художествено образование и общообразователни дисциплини” на НХА

Дисертацията е с обем 259 страници, организирани в четири глави, увод, заключение, 18 илюстрации и библиография.

Темата на изследването е конкретизирана чрез убеждението на Илона Аначкова, че духовността в съвременното изкуство трябва да се разбира контекста на неговата сакрализация, а самото понятие „духовност” се разглежда не само във връзката му с философията, но и с теософията, и с религиозността като обща човешка нагласа. Така смисълът на изкуството се търси по посока на допълване и дори „заместване на религиозния опит”.

Това определя и изборът както на определени съвременни анализатори, така и на артисти, чието творчество е използвано за примери в труда на Аначкова. Някои от биха могли да изглеждат маргинални на секуларно образование читател. Но именно към него е

насочен патосът на първа глава от дисертацията „Сакрализация на изкуството в Модерността”. Там, позовавайки се на идеите на Кант, Шелинг, Шопенхауер, авторката се стреми да убеди, че нейният ракурс към интерпретацията на съвременното изкуство е тясно свързан с естетическите прозрения на тези колоси на европейската философска мисъл и се опира не просто на съвременни изкуствоведи, изкушени от религиознанието и спецификата на религиозното изкуство. В тази глава Илона Аначкова демонстрира дълбинно познание на историята на философията и способност към самостоятелен анализ на естетически идеи. Така, след като е открила метафизическата тежест на понятието за изкуство в немската класическа мисъл, въз основа на изброените трима (без да пропусне позоваване и на Хегел, макар и не в обособен раздел), докторантката прехвърля мост към съвременните прояви на тезата, че изкуството борави с трансцендентни измерения.

Това е демонстрирано най-вече при разглеждането на теориите и изкуството на Барнет Нюман и Марк Ротко в религиозно-метафизичен аспект, интерпретация с която може да се спори, но аргументацията на И. Аначкова има основания, базирани на идеята за месианската роля на твореца. Във всеки случай, тя е убедена, че не само Нюман и Ротко, но и по-нататък картините, пък и самият начин на създаването им, на водещите представители на абстрактния експресионизъм са демонстрация на тезата, че изкуството като духовна дейност допълва религиозната ревностност.

Тази идея е задълбочена и развита във втора глава, озаглавена „Теософията и нейното наследство”. В нея докторантката обръща внимание на влиянието на теософията върху родоначалници на абстракционизма като Василий Кандински и Пийт Мондриан. Колкото

до присъствието на теософски нагласи в съвременното изкуство, тя ги търси в артистичните практики, свързани с шаманизма на някои съвременни визуални артисти, най-известният от които е Йозеф Бойс. Въз основа на тези примери, както и на факта, че доста от съвременните и модернистичните художници се посвещават на определени традиционни и, дори по-често нетрадиционни религиозни практики, И. Аначкова заключава, че духовността, разбрана като стремеж към сакрализация, не само не е второстепенна характеристика, но напротив заема приоритетно място в съвременното изкуство.

В трета глава, посветена на теориите за гения, в историята на естетиката и в съвременността, авторката се връща към тримата големи, разгледани в първа глава, Кант, Шелинг, Шопенхауер и търси връзка между романтичната концепция за гения и приложимостта на това понятие в наши дни.

Четвърта глава от дисертацията представя категорията възвишено в нейната връзка с духовността. Авторката предлага кратък исторически преглед, от началото на понятието в текста от късната Античност на Псевдо Лонгин, през трактата на Бърк, Третата критика на Кант, за да стигне до постмодерната концепция на Лиотар. Върху тази теоретична канава Илона Аначкова се опитва да покаже как визуалните изкуства през XX век представят веществено тази етико-естетическа категория. Примери за съвсем съвременните опити в тази посока тя търси у художници като Деймиан Хърст и Бил Виола, като се спира на критичните интерпретации за тяхното творчество.

В заключение докторантката формулира редица изводи, касаещи ролята на изкуството в съвременния свят, акцентирайки на връзката му с религията посредством понятието духовност. Няма да се спирам

детайлно на тях, тъй като съм съгласна частично – т.е. считам че те не са толкова общовалидни, колкото би искала авторката. Все пак, в качеството си на научен ръководител на тази дисертация, съм убедена, че Илона Аначкова има право да се опитва да защитава тезата си и, че тя прави това демонстрирайки богата обща култура и аналитични способности. Нещо повече, в съвместната ни работа, тя прояви научна принципност, проявяваща се в нежеланието да променя своите убеждения и се зае упорито да търси съответни теории в подкрепа на собствените си идеи, без да се опитва да преиначава автентичния патос на авторите (напр. обговарянето на идеите на Р. Шустерман). Това, според мен е ценно научно качество.

Мисля, също така, че самооценката ѝ е адекватна и текстът има приносен характер, та дори и само с факта, че предлага една доста различна и късаща се от мейнсстрийма в българската съвременна естетика, гледна точка.

Авторефератът адекватно отразява достойнствата на работата, а приложените илюстрации са добре подбрани и онагледяват казаното. Цитираната литература е богата и релевантна на тезите. Дисертацията на Илона Аначкова може да се разглежда като добро начало в посоката на бъдещи опити да се дефинира многовалентното понятие за изкуство чрез неговата роля в съвременната култура. Ето защо, приканвам уважаемото жури да се присъедини към оценката ми, че тя покрива критериите за присъждане на образователната и научна степен „Доктор”.

Правда Спасова